

JONDONE DENUXI

Seine ibaya Frantzian, bere itsasorako bidean sugea bezala plegatzen dan tokian isla bat beti izan da. Aintzinean eta zubiak guti zirenean, isla ortatik uraren pasatzea errex zan; beren batelekin jendea pasarazteko Paristar ur gizon edo Nautes-ak baziran. Orain Parise tamatua dagoan tokian lenago Lutetia izena zeukan erri koxkor bat zan, bere isla gainean eraikia, Lutetiatik itsasorago San Denuxi'ren zelaya deritzayon toki bat bada. Ixtori au asiko da erri orrek izen ori izan gabe eta bukatuko izen orrez bataiatua izango dan denboran, kondatuko dizkitzudala ango negar eta odolezko gertaerak.

Etxe txiki batzu baziran Lutetiatik bide on batean urondoan landatuak ziranak eta aietatik batean, German sabre iresle ta su edale bat bizi zan. Goiz artan, bere ille luze oria naastuta zeukan eta bi begiak ezin irikiz lan zuen. Areta begiak iriki bearra zuen, abarka tankerako zapaten lazoak belauneraino esegi nai bazituen. Emaztea ari zitzyon, salda bero ta bi arrautzen beroazten. Gizonak azkenean besoa luzatuz zerbeza pitxerra artu zuen eta main gainean ezarri. Main aurean gure Germana eseri zan eta emazteari begira egon. Arek bereala: "Zer ari zira? Zopa otzik dukezu laister".—"Zer ari naizen? Iri begira maitea".—"Ez nauzu ezagutzen noski".—"Bai baina geroago ta ederrago aurkitzen zaitut; denbora orietan dirua ederki biltzen baitut, pitxi zenbait erosiko dizkitzut".—"Jan ezazu oztu gabe!". Alan egin zuen eta agin zorrotzek, mingain bizia lagun, gosari oparoa iretsirik izan zan. German andiak jan bearra zuen, naiz lan guti egin, eder izateko ezurrak giarrez bear baitzituen estali. Jan ta andreari musu emanik atera zan. Etxetik ateratzen ikusi bazenu orduan arrituko zinan; ainbeste labana ta ezpata mota baziran ta. Erromanoen sastakai laburra, Germanen ezpata luzea eta abar sorbaldatik dilindan, txintxarri ots bat nazkagarria egiten zuten, baina gure gizona ez zan ifloren iltzera joaiten, bakarrik ezpata irestera. Emaztea leyotik begira zeukala joaiten ez zekien Germanak, baina senarra urrundu bezin laister, paretean arrain bat marrezkitu zuen eta zoko batean belaunikatu zan.

German alaya, jende askorekin, bidean joaiten zan. Inguruko neka-zariak beren zaldi ta txerriekin ferira etortzen ziran; beste kaletar ta baserritar asko ezer ere gabe, Erromanoen auzitegian garbituko zan auzia ikustera etortzen ziran. Germanak merkatu tokira eltzean, urrundik ikusi zuen, bere lagun lukainka saltzaleak toki bat eduki ziola. Tokia agirian zegoan eta guziek pasatu bear zuten aldexean. Ez zuen aspaldi, German jenderi bere lanaren arrixkuak agertzen ari zala, andere eder bat pasatzen zala; gizonaren aire ederraz lilluratuxea zala, urrezko txindi bat botatu zion arpegi erdira; eta ezpata aoan zintzuraino sartua zeukala, jende guzia asi zitzyon arpegira diru botatzen, Gero olio edan zuan eta sua pizten zuela garrak aotik jaurtitzen zituen. Laister eraman aala diru bazeukan eta etxerako bidea artu zuen. Lutetiatik alai ateratzen zan bere Seine ondoko etxe txuri taldeari busean an zan bakea, an zegoan bere etxea. Etxera baiko emazteari zuzendu zan. "Gaur arratsean ez nauzu lanerako, aski lan eginik badaukat". "Azken aldi orietan its atzemaiten zaitut, badu aspaldiegi elgarrekin" egurastu ez girela. Badakizu naski, giristinoen auzia dala jende"oste andia bilduko da. Guk ere ikusi bear ginikezu. Arauez beren sinistea ukatuko dute eta Zesar-i ta Erromanoen jainkoeri zin egingo. "Eroa izan bear da, jainko baten ez ukatzea gatik, biziaren arrixkatzeko" Nik Erromanoeneri zin eginda nago, baina biotzen nere German"errikoak ez ditut bein ere ukatu. Zer duzu maitea? Ez duzu erantzu"ten?" — "Buruan minxka dut, ez nauzu zurekin joango, baina zoazi" zu, gero kondatuko didazut".

Germanak begia belxka, ibai ertzera jo zuen; an ziren Giristinoen lepoak mozten eta Lutetia-tik erri xoko ortara jende asko etorria zan. Uda zan eta batzu ibayean oinen bustitzen edo bateletan paseatzen ari ziran. Gaur tokiko Pintorix'en ostatua bete bete zan. Arratseko iruretan auzitegiko bilkura deya entzun zan. Gizon txiki txar bat agertu zanean jende saldo guzia ixildu zan; giristinoeri ta ikusleri begiratu aldika bortizki itz egiten asi zan:

— "Zin egizute Zesar-i eta gure jainkoeri, eta bizia salbu dukezute." German-ak itzak baiño gizona gorrotoago zuen. Lenen giristinoa agertu zan. Gizon zar ezti, lotsati bat zan. Erromano epailearen botz zakarra berriz asi zan latinez eta jenden artean maisea ots bat: "Uka zazu"; zioten. Zaarrak nigarrez zin egin zuen eta igesi joan. Bigarren giristinoa aberats bat zan oso ezagutua eta Erromanoekin beti bat izan ez zana. Bere aurren botzak asi ziran "Aita, Aita!" deika eta aberatsak ere zin egin zuen.

Azkenik agertu zana, ixil baina burua gora, egin zan. Zaar bizar txuri bat zan. Iñork galdetu gabe asi zan esaten: "Jainko bakarra eta bere semea dira nere nagusi, aietan daukat siniste, Zesar-i ez diot zinik egingo. Ordu laurden batez, jende osteak zion "Uka ezak". Zaarrak

“ez”. Azkenean jendeak: “Bego”. Lepo mozlea epaileari urbildu zitzaion ikara baina botz sendo ta gora batez esan: “Oben gabeko baten odolik, nik ez dezaket ixuri”. Eta iñork arrapatu gabe iesi joan aal izan zan, Orduan zer egin ez zakiala, Erromano epaileari oroitu zitzaion sabre iresleaz eta andi zan ezker bereala ikusi zuen. “Soldado, gizon andi ori ekarri onera”. oyu egin zuen, Germani eskuan moltsa anpatua, ezarri zion eta esan: “Motz ezak lepo ori”. German etxe eder baten eta bere emazte pitxi ederdun baten gogoeta zeukala, bere epailearen gorrotoak aztu zizkion. Ezpata bat arturik German-ek gizon zaar-ari lepoa moztu zion. Jendeak, naikoa ikusirik, etxerako bidea artu zuen, ber-ilkia illunbetan utzita.

German etxera sartzen zan, moltsa eskuan, baina gogoia illunik. Atea iriki zionean emazteak, German zurbil zurbilik zegoan; “Zer duzu?”, galdetu zion emazteak. “Denuxi giristino zaarra il dut”. Eta dirua lurrera bota. “Or dagozu aren odol saria!” Oean etzan zan, bere gorputz guzia izerdi pats batez artua zala. Bere emaztea belaunikotz zegoan berak ikusten ez zuen zoko batean. Jarraitu zuen erdi oyuz: “Zer gaixtakeria egin dudan. Ain zaar ta ain zintzo. Olako girizona! Zer egin zidaten neri giristinoek; nik baiño siniste ederragoa daukate”. Emaztea itzuli zitzaion oe ondora ta buruaren balakutzen asi “Ni ere giristinoa nuzu nere senar gaixoa”. “Oi maitea, etxetik kanpo jaurtiki nezazu. Gorroto nauzu engoitik!”

Norbait ate joka asi zan azkarki. German ate irikitsera joan eta belaunen gainean erori, emazteak oyuz ziola: “DENUXI”. Bera zan zutik bere buru moztu ederra esku artean, German-ek esan zion: “Ez sartu ni bezalako arima beltz baten etxean”. “Barkatzen dizut German eta zurean betiereko ostatua nai nuke”.

Gauean lurra zulatu zuten eta giristino guziak deituta, arrizko tonba batean eortzia izan zan. Geroztik sainduaren obia, giristino biltoki egin zan eta etxeak inguru eraiki. Geroan Paristarren lenen obispo izan zanaren obi gainean basilika bat eraikia izan zan zeinean Frantziko errege geyenak eortziak ziran eta oraindik errege obiak ikusi litezke frantsesek Saint Denis deritzayoten Jon Done Denuxiren irian.

D. PEILHEN.

